

Michálek, Zbyněk

Dvacet pět ročníků Opera Slavica, aneb, Stručně v číslech

Opera Slavica. 2015, vol. 25, iss. 1, pp. 5-6

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133930>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Dvacet pět ročníků Opera Slavica aneb stručně v číslech

První číslo široce slavisticky zaměřeného časopisu Opera Slavica spatřilo světlo světa na konci roku 1991. Zatím poslední číslo, které má v tiráži uvedený úctyhodný ročník XXV, držíte v rukou. Dovolte nám proto stručně (nejen) statistické ohlédnutí, které snad nebude příliš „suchopárné“.

Časopis od počátku vycházel dvakrát ročně ve dvou číslech-sešitech: literárněvědném a jazykovědném. Ty původně vycházely zvlášť v měkké sité vazbě V1, od roku 2008 vycházejí v jediném fyzickém oboustranném výtisku (měkká lepená vazba V2). Sešitů dosud vyšlo 97: číslo je liché, neboť v roce 2012 bylo vydáno speciální supplementum věnované nedožitému jubileu prof. Romana Mrázka.

Obálka časopisu několikrát jemně variovala (*obr. 1, 6, 8, 10, 12*), avšak základní motiv listu lípy srdčité zůstával. Stejně tak se měnily a kolísaly počty a názvy rubrik, do nichž jsou příspěvky v jednotlivých číslech řazeny (neměnné byly jen rubriky *články a recenze*); proto je obtížné spočítat stati, které byly na stránkách našeho časopisu uveřejněny. Přesto jsme se o to pokusili:

Celkem – i s tímto dvojčíslem – bylo otištěno těžko uvěřitelných 1606 příspěvků včetně recenzí a jiných drobných útvarů (rozhovorů apod.). Počet článků, počítaje v to výše zmíněné supplementum a několik příspěvků z konferencí, je 470. Původní záměr přinést bibliografický přehled uveřejněných statí jsme tak museli opustit, neboť stávající číslo by neúměrně narostlo. Nicméně zájemci mohou veškeré příspěvky nalézt v Digitální knihovně FF MU: <http://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/115645>. Příspěvky ve 14 jazycích (angličtina, běloruština, bulharština, čeština, francouzština, chorvatština, makedonština, němčina, polština, ruština, slovenština, slovinština, srbština a ukrajinština, pochopitelně s převažující ruštinou a češtinou, potažmo slovenštinou) pocházejí z per 472 autorů. Přesný počet zemí, natožpak měst či přímo pracovišť, z nichž jednotliví autoři pocházejí, je nemožné spočítat, jelikož u dřívějších statí nebyla uváděna afiliace; u prvních čísel bylo u článků uváděno dokonce pouze jméno autora (*obr. 7*).

Tak, jak plynul čas, využívalo se k sazbě časopisů i různých textových procesorů: „dosovský“ T602 české provenience (*obr. 2–5*), který v roce 1994 vystřídal již „windowsovský“ WordPerfect (*obr. 7*), jenž byl v roce 1996 vyměněn za opět o něco dokonalejší program MS Word (*obr. 9, 11, 13*). Tehdejší úroveň počítačové techniky někdy způsobovala nemalé potíže v případě složitější sazby (např. staroslovenština s titlami). Autor těchto řádků se k sazbě časopisu Opera Slavica dostal v roce 2009, tehdy jako pomocná vědecká síla. Ve druhé polovině loňského roku se časopis začal sázet v systému L^AT_EX (resp. X_YL^AT_EX), který nám umožňuje dosáh-

nout vysoké typografické úrovň, čehož je, jak doufáme, dokladem i číslo, které je před vámi.

Naší snahou a cílem po celou dobu existence časopisu byla a je nejen vysoká kvalita grafická, ale zejména kvalita odborná. Nynější metou je pro nás vstup do mezinárodní databáze Scopus.

Zbyněk Michálek
technický redaktor

OPERA SLAVICA

SLAVISTICKÉ ROZHLEDY

I 1991 1
ROČNÍK / ROK / ČÍSLO

OBSAH

Přání na cestu	2
Микулашек, М.: Литературные метаморфозы в идейной и жанрово-морфологической эволюции русской лите- ратуры XX века	3
Догнал, Й.: А существовала ли советская литература? . . .	11
Заградка, М.: Солженицын и Шаламов	16
Бинова, Г.: "Новая волна" и метаморфозы "вечной" темы в современной советской литературе	22
Кмицова, Д.: Фольклор в поэтике раннего творчества Анны Ахматовой	30
Кострица, В.: Фантастика "Пиковой дамы" А. С. Пушкина	38
Pospíšil, I.: Man's Fate in Space and in Time	44
Richterek, O.: Motiv cesty v kontextu Čechovova dramatu Višňový sad	50
Recenze	
В. Лакмин, Судьбы: от Пушкина до Блока (I. Pospíšil)	55
D. Kšicová, Русская поэзия на рубеже столетий. 1890 - 1910 (J. Dohnal)	57
Litteraria humanitas. Genologické studie I (I. Pospíšil)	59
Válečné dětství (A. Lichanov, Posledné mrazy) (Z. Matyušová)	61

PŘÁNÍ NA CESTU

Co přát do vínku novému časopisu, který má ctižádost osvědčit kontinuitu rusistického a slavistického bádání i v době, která podobnému úsilí není příliš nakloněna?

Především se budeme muset naučit "dělat" odborný časopis vlastními silami, to znamená jinak, než bylo dosud zvykem. Znamená to zvládnout technickou stránku vydávání, poradit si s novou právní situací, novými pravidly a předpisy. Pokusit se obstát i v mezidobí, kdy vlastně nevíme, co bude zítra. Nepomůže nám předkládat plány ani "ideové" či jinak zdůvodňovat potřebnost podobného podnikání. Zodpovědnost za všechno přebíráme sami. S rizikem, že ztroskotáme pro nepředvídatelné technické, ekonomické nebo organizační překážky. Jsme si vědomi, že přinejmenším v počátečním období nemůžeme počítat s honoráři, že naopak bude asi potřeba podpořit nové dílo i z vlastní už i tak dosti prázdné kapsy. Pro toto všechno jsme se rozhodli a jsme překvapeni a potěšeni zjištěním, že podobného smýšlení je i mnoho našich kolegů - slavistů a rusistů z nejrůznějších míst republiky, kteří projevili ochotu s námi spolupracovat.

Nepochybně nás všechny spojuje a povzbuzuje vědomí, že naše obory, které tradičně byly integrální součástí naší vědy a kultury, se v dnešní době ocitly v nezáviděníhodné situaci z důvodů, které jsou sice psychologicky pochopitelné, leč vzhledem k našim kulturním tradicím a našemu postavení v Evropě nepřiliš prozíravé. Bylo by jisté zbytečné, abychom se o tom navzájem přesvědčovali. Všichni cítíme potřebu čelit této momentální nepřizní osudu, abychom po čase nemuseli zase v nějaké celostátní kampani dohánět, co jsme podcenili v rozvíjení znalosti jazyků a kultur zemí, které byly, jsou a zůstanou našimi nejvýznamnějšími sousedy. Věříme, že i tato problematika najde v budoucnu místo na stránkách našeho časopisu a že se nám podaří přispět k tomu, aby společenské klima, až opadnou emoce a ztíší se nejextrémnější hlasy, vrátilo slavistice, zvláště pak ruskému jazyku a kultuře, to místo, které jim u nás tradičně a právem náleželo.

Za pomoc a podporu v tomto úsilí děkujeme České asociaci ruštinářů i všem ostatním, kdo nám pomáhali uskutečňovat náš záměr. Přejeme si pak dobré autory a kritické čtenáře, kteří by měli ve vzájemné vazbě rozhodnout, v jaké podobě, s jakým obsahem a pro koho bude časopis existovat.

Redakce

Toto číslo bylo redakčně připraveno kolektivem pracovníků Ústavu slovanských literatur a katedry ruského jazyka filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Výkonni redaktoři:

pro literárněvědná čísla: PhDr. Josef Dohnal, CSc.

pro jazykovédná čísla: PhDr. Jiří Gazda, CSc.

PhDr. Jan Šturala, CSc.

Za jazykovou správnost příspěvků odpovídají autoři.

Výtvarná spolupráce: Ilja Marek

Příspěvky a příp. objednávky časopisu zasílejte na adresu:
Ústav slovanských literatur FF MU, A. Nováka 1. 660 88 Brno.
Přednostně budou uveřejňovány příspěvky napsané na disketách,
které umožňují nejrychlejší redakci textu pro tisk.

Pro další čísla uvítáme Vaše recenze, polemické články, stati
apod.

RECENZE

Лакшин, В.: Судьбы: от Пушкина до Блока. Телевизионные опыты. Искусство, Москва 1990, 336 стр.

Vladimir Lakšin (roč. 1933) patří k proslulým ruským "šedesátníkům" tohoto století. Byl to on, kdo stál u počátků liberalizační vlny v časopise *Novyj mir* a byl spojen s publikováním Solženicynovy prvotiny a jeho dalších světoznámých povídek. V květnu 1991 byl také vzácným hostem a aktivním účastníkem slovenského symposia o Solženicynovi, kde zasvěceně hovořil o Solženicynově vztahu k M. Bulgakovovi. Lakšin je však nejen literární kritik, ale také originální historik "zlatého věku" ruské literatury. Publikuje od roku 1958: z jeho knižních titulů uvádíme alespoň monografie Tolstoj a Čechov (1963) a Ostrovskij (1975). V období tzv. perestrojky a glasnosti se dostalo i na jeho vzpomínky z doby působení v redakci A. Tvardovského - vydání se dočkaly atraktivní memoáry *Novyj mir* v Chruščovově éře a brožurka o Tvardovském v časopise *Novyj mir* (1989). Rozsáhlá kniha o osudech ruských spisovatelů je sestavena z původních televizních scénářů vytvořených v letech 1978 - 1985. Kromě vlastního textu a scénických poznámek obsahuje také tzv. postskriptum, v němž autor zpětně hodnotí průběh natáčení a realizaci scénáře. Nepodstatné nejsou ani fotografické přílohy. Za metodologicky nej-

podstatnější pokládám úvod s názvem *V poiskach žanra*, v němž se Laškin zamýšlí nad další existencí literatury, knihy a jejich spojením s novými druhy umění a masové komunikace. Naprosto nesdílí pesimistické vize o zániku knihy a literatury pod tlakem televize a videa, naopak se domnívá, že tyto prostředky mohou literatuře pomoci a dokonce zmnožit její sdělnou hodnotu. Autor tak navazuje na rozsáhlé diskuse, které se v Rusku vedly ještě před rokem 1985 a které se týkaly právě možné syntézy literatury, filmu, televize apod. Staví se vlastně na stranu "progresivistů", kteří například hájili filmovou podobu Oblomova, jini - konzervativnější založení literární historikové - však naopak zdůrazňovali zhoubnou deformaci, které se literární sdělení v tlaku jiných sdělovacích postupů musí podrobit. Obě krajní hlediska byla do jisté míry oprávněná: nebezpečí zplodění tu existuje a navíc je násobeno masovým odvratem lidí od knihy a literatury k "snazším" médiím, jako jsou film, televize a video. Lakšinova kniha však potvrzuje, že nelze jednoznačně a abstraktně soudit: vždy záleží na autorově kultivovanosti, na jeho senzibilitě, noblese a hloubce ponoru do problematiky. Citli-

OPERA

SLAVICA

SLAVISTICKÉ ROZHLEDY

IV 1994 4
ROČNÍK / ROK / ČÍSLO

NĚKTERÉ VÝVOJOVÉ ASPEKTY SLOV OZNAČUJÍCÍCH EXISTENCI VODY V RUSKÉM JAZYCE

Jiří Korostenski

Systémové pojetí slovní zásoby v podobě sémantických polí a skupin není v poslední době středem zájmu jazykovědného výzkumu. Přesto podněty z tohoto způsobu studia slovní zásoby mohou i dnes osvětlit řadu jazykových jevů.

Pro naše srovnání v ruštině jsme zvolili analýzu slov označujících existenci vody. Otázka vymezení funkčních sémantických útvarů v rámci jednotlivých lexikálních systémů závisí nejenom na jejich postavení v subsystémech a systémech slovní zásoby, ale i na celkovém metodologickém přístupu. My jsme se v daném případě drželi pojetí reprezentovaného J. Filipcem.¹

Samotné označení vody patří k nejstarším vrstvám slovní zásoby. Formování slovní zásoby kolem uvedeného lexému probíhá zejména pod vlivem jeho sémantické tenze. Proto se slova spojená s pojmem voda seskupují do mnoha lexikálně sémantických subsystémů, spojených různými vztahy a odlišnými formami dominance.

Srovnávali jsme dva lexikálně sémantické subsystémy. Prvním je lexikálně sémantický subsystém kvalita vody. V tomto lexikálně sémantickém subsystému jsou zastoupena pojmenování výsledků působení vody: *плесо, море, озеро* atd. Vzhledem ke své nominativní povaze mají slova v této skupině převážně substantivní charakter. Centrum osciluje kolem lexémů *вода, озеро, пруд* a podle jejich sémantiky zde můžeme sledovat několik dalších skupin slov.

V druhém subsystému dominuje pohyb. Toto sémantické pole zahrnuje procesuální stránku jevové charakteristiky. Z hlediska syntakticko-sémantických vztahů můžeme sledovat dvě podskupiny. První z nich je tvořena slovesy nepřechodnými, která vyjadřují z hlediska sémantického vlastní aktivní charakteristiku pohybu vody: *течь, падать* - točit se, vřít. Tato slovesa tvoří centrum dalšího subsystému. Další, periferní skupina, se pak skládá ze sloves přechodných. Ta vyjadřují pasivní charakteristiku pohybu vody: *налить воду, черпать воду*, atd. Přejdeme postupně k podrobnějšímu rozboru každé skupiny,

¹ *Филіпец, J., Čermák, F.: Česká lexikologie. Praha 1985, s. 151 n.*

OPERA SLAVICA

SLAVISTICKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK / ROK / ČÍSLO

VI. 1996 1

Obr. 8

* MATERIÁLY - ZPRÁVY - KRONIKA *

Za René Wellkem (22. 8. 1903 - 10. 11. 1995)

René Wellk patřil k legendám světové literární teorie a komparatistiky, proslul jako systematik originálně slučující anglosaský New Criticism s tradicí kontinentálního evropského myšlení, zejména s impulsy ruského formalismu a českého strukturalismu. Badatel jako člen Pražského lingvistického kroužku (na jeho přednášky docházel od roku 1930, v roce 1934 se stal řádným členem) nikdy nebyl ortodoxním strukturalistou: extenzita heuristického studia, dispozice teoreticky promyšlet rozsáhlý literární materiál spolu se schopností kondenzující komparace a logické kombinace vedly např. k většímu pochopení filozofující ingardenovské fenomenologie či ke kritičtější revizi strukturalistického zkoumání "vnějších zásahů" do "samopohybu" básnické formy, celkově k syntetizujícímu pohledu na literaturu a způsob její interpretace. Již v 30. letech - v souladu se svým učitelem O. Fischerem - konstatoval, že pro výklad uměleckého artefaktu je relevantní nejen estetická funkce znaku, ale i fakt, kdo je jeho tvůrcem, tj. struktura básnické osobnosti. V dosud nezveřejněné korespondenci s O. Fischerem Wellk pregnančně formuloval zásady své literárněvědné metody: odborné práce publikovat převážně v angličtině, analytičnost a suchá věcnost podání, které by mělo vyjadřovat střízlivé historické souvislosti a později vyúst'ovat ve větší celky: "...musím něco velkého udělat ve svém oboru. Právě abych se zhostil tohoto čirého odbornictví, ale nikdy nechci ztrácet souvislost s jinými duchovými vědami a ovšem s uměním."

Wellkova pozice byla často označována jako "centristická", neboť se v ní vždy projevovala distance od extrémních výkyvů literární vědy. Wellkovi kritici a obdivovatelé v jeho pracích shledávali nejrůznější vlivy a inspirace, jimž však badatel nikdy absolutně a trvale nepodleh. Můžeme k nim přiřadit i kritické studium Nietzscheho filozofického díla, jehož dualitní charakter poznamenal badatelovy úvahy o smíru "čirého odbornictví" se "živým uměním". Téměř neznámým faktem zůstává, že např. Wellkova obsahová aktualizace termínu "perspektivismus" (přesvědčení o relativnosti jevů, do jejichž existence se promítají subjektivní soudy, badatel rozvedl v názoru o pevném ontologickém statusu díla, na které lze nahlížet z nejrůznější perspektivy, přitom však nepřes-

OPERA SLAVICA

SLAVISTICKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK / ROK / ČÍSLO

XVI. 2006 4

Obr. 10

* RECENZE *

Kochan, M.: Pojedynyk na słowa: Techniki erystyczne w publicznych sporach. Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, 264 s.

Prakticky zaměřená rétorika, tedy osvojování základních dovedností z oblasti veřejné komunikace, efektivní prosazování a obhajování vlastních názorů nebo přesvědčování a ovlivňování určité skupiny adresátů, patří k disciplínám, kterým se odborníci věnují dlouhodoběji a systematicky. V českém prostředí lze připomenout např. práce J. Krause (ty jsou zčásti věnovány také vývoji rétoriky jako oboru – nověji např. *Rétorika v evropské kultuře* – 1998, *Rétorika a řečová kultura* – 2004), E. Lotka (*Kapitoly ze současné rétoriky* – 2004), dále především prakticky orientované příručky D. Grubera (*Řečnické triky* – 1998) nebo A. Špačkové (*Moderní rétorika* – 2003); je vhodné zmínit také alespoň jednu slovenskou práci tohoto typu – D. Slančová: *Základy praktickéj rétoriky* (2001).

Situace v Polsku je obdobná, zvláště od počátku 90. let se v souvislosti se společenskými změnami teoretický i praktický zájem o rétoriku a umění komunikace zvýšil – z prací věnovaných této problematice lze připomenout např. i u nás známou publikaci K. Szymanka – *Umění argumentace: Terminologický slovník (Sztuka argumentacji: Słownik terminologiczny* – 2001, český překlad byl vydán 2003).

K praktické linii těchto prací patří také kniha M. Kochana *Pojedynyk na słowa: Techniki erystyczne w publicznych sporach*. Jak naznačuje název, práce se zabývá především technikami diskuse, argumentace a vedení sporu ve veřejných debatách. po teoretické stránce se v souladu s tradicemi oboru opírá o antické autory (Plátón), ale také o A. Schopenhauera (zvláště pokud jde o konkrétní techniky využívané v diskusích) a rovněž o současné polské i zahraniční, především anglosaské autory. Základním cílem práce má být rozpoznání různých technik, které se v debatách využívají, a co nejúčinnější obrana před nimi.

Práce je rozčleněna do tří hlavních částí. Nejprve se autor věnuje vymezení základních pojmů, problematice vhodného reagování na dotazy v rámci veřejné diskuse a také prostředkům nonverbální komunikace, s nimiž je třeba počítat v rámci diskusí v televizním studiu. Ve druhé části přechází ke konkrétním technikám diskuse a dělí je do tří hlavních skupin: 1) techniky související s tématem diskuse, 2) techniky ovlivňující diváky, 3) techniky působící na partnera v komunikaci. U každé z technik uvádí jednak její základní charakteristiku, jednak možné způsoby obrany. Text je bohatě doplněn příklady z diskusních pořadů; celou třetí část pak tvoří komentovaný přepis rozhlasové debaty mezi Andrzejem Lepperem a Janem Rokitou. Toto pevné zakotvení práce v kontextu současného Polska je pro polského čtenáře nepochybnou výhodou – přispívá k větší názornosti prezentovaných výkladů; ani pro čtenáře neobeznámeného s tímto kontextem však neznamená překážku - obecné výklady jsou formulovány velmi srozumitelně. Pokud jde o kon-

Opera Slavica

Slavistické rozhledy
jazykovědný sešit

ЕЗИКЪТ НА ПРЕДИЗБОРНИТЕ ЛОЗУНГИ В БЪЛГАРИЯ И ПОЛША (върху материал от предизборните кампании през последните 3 години)

Надежда Сталянова (София)

Анотация:

Статията разглежда езика на предизборните плакати и билбордове в България и Полша. Открити са няколко типа послания към избирателите. Изброяват се ключови думи с положителна и отрицателна конотативна натовареност, които се използват във всички предизборни кампании.

Ключови думи: политически език, езикова манипулация.

Abstract:

The paper deals with language of election posters in Bulgaria and Poland. A few types of messages towards electors are defined. Key words with positive and negative connotation typical for every election campaign are listed.

Key words: political language, language manipulation.

Политическата власт не се завоюва самостоятелно, като се разчита само на лични качества и професионализъм, който би пробил недвусмислено път на най-способните, отговорни и благонадеждни хора към управлението на дадена държава. Политическата демократична система изисква лидерите да спечелят ясно заявено доверие от редовите избиратели. Предизборните кампании преследват именно тази цел – печелене на гласове. В настоящото изследване насочихме вниманието си към един от най-синтезираните и концентрирани като форма, но и най-въздействащи похвати по време на предизборна агитация – предизборните плакати и билбордове. Отчитаме спецификата на подобен род послания, това, че те съчетават в себе си информация на различни равнища – образно, символно и езиково. Тук ще се съсредоточим само върху езика на тези послания, ще разгледаме начините на влияние, тоест как чрез думи се агитира, убеждава и / или манипулира.

Предизборните кампании включват изработване на агитационни материали – билбордове, плакати, флайъри, аудио и видео клипове, тоест в кампанията са впрегнати усилията на политическата реклама, полити-